

FRÅN ARBETS- OCH MILJÖMEDICIN SYD (AMM) OCH
YRKES- OCH MILJÖDERMATOLOGI, MALMÖ (YMDA)

MED ARBETS- OCH MILJÖMEDICINSKT ANSVAR I SKÅNE, BLEKINGE, KRONOBERGS LÄN OCH SÖDRA HALLAND

FOKUS: BULLETIN FYLLER 40 ÅR!**Bulletin genom tiden**

Det har gått 40 år sedan första Bulletin från yrkesmedicinska kliniken gavs ut. Det var ett enkelt nyhetsbrev som vände sig till företagshälsovården i Södra sjukvårdsregionen och syftet var att informera om verksamheten på kliniken. Oj, vad mycket som har hänt sedan dess.

1983 hade mer än 80% av alla anställda tillgång till företagshälsovård. Statsbidrag utgick, på villkor att företagshälsovården arbetade förebyggande med arbetsmiljön och medverkade i arbetsanpassnings- och rehabiliteringsverksamheten. Många branscher hade specialiserade "hälsor", såsom lantbrukshälsan och bygghälsan. Idag finansieras företagshälsan helt av arbetsgivarna och domineras av stora kedjor med bred kompetens.

Målgruppen för Bulletin har blivit större och inkluderar nyhetsmedia, vilka ofta fångar upp vårt budskap. När ett nytt nummer av Bulletin kommer ut kan någon från Arbets- och miljömedicin eller yrkes- och miljödermatologi ofta höras i radio eller ses i TV kort därefter.

Exempelvis inom det miljömedicinska området har vi bedrivit forskning som rönt stort intresse, såväl nationellt som internationellt. Tidigt på 1990-talet konstaterade vi att de som åt mycket fisk från Östersjön hade förhöjda nivåer av dioxin och liknande ämnen i blodet. Detta ledde till mängder med studier om hormonstörande ämnen. Allt från cancer till manlig fertilitet studerades. Glädjande nog är flertalet av dessa ämnen numera förbjudna och befolkningen har avsevärt lägre nivåer i sig, men tyvärr dyker det ständigt upp nya ämnen som visar sig ha hormonstörande egenskaper.

Varför kan vi då skapa kunskap som är viktig att kommunicera, och som gör skillnad för befolkningens hälsa? Av central betydelse är vår "fältmässighet", dvs vi är där folket är. Vi mäter kromexponering ute i industrin, undersöker vibrationsexponering i stembrott och tar blodprover uppe i bergen i Anderna. Vi har ett också ett tätt samarbete mellan universitetet och sjukvården, vi har goda kunskaper i epidemiologi och vi har ett välutrustat laboratorium.

Nya frågeställningar som vi arbetar med är hälsoeffekter av tatueringar, hur man kan utforma samhället för att minska risken med luftföroreningar, och varför vissa är mer känsliga än andra för dålig arbetsmiljö. Behöver man skyddas extra om man har en särskild genetisk uppsättning? Vi återkommer om det.

Sedan många år finns Bulletin att läsa via vår hemsida, och fram tills nu har vi endast tryckt upp vartannat nummer. Nu kompletterar vi Bulletin med ett digitalt nyhetsbrev 4 ggr/år och Bulletin i tryckt format kommer ges ut 1 ggr/år. Vi ses där!

Catarina Nordander

Överläkare

Arbets- och miljömedicin Syd
Region Skåne**Lars Rylander**

Professor

Avdelningen för arbets- och miljömedicin
Lunds universitet**INNEHÅLL:**

1. Ledare: Bulletin genom tiden
2. Utbildningar, rapporter
3. Miljömedicin under 40 år
-förbättringar och utmaningar

4. Kemiska bekämpningsmedel för växtskydd, bara av godo?

5. Kemiska bekämpningsmedel för växtskydd, bara av godo?

6. Växlighetens roll som luftrenare

7. Sjuksköterskans roll genom åren

8. Organisatorisk och social arbetsmiljö
ständigt relevant

Nya tider

I första numret av Bulletin 1983 kan man läsa att "en av Yrkesmedicinska klinkernas viktaste arbetsuppgifter är information". 40 år senare delar AMM Syd fortfarande den uppfattningen. En av våra viktigaste arbetsuppgifter är information!

Genom att dela information och idéer ges vi möjlighet att bygga vidare på varandras kunskap och erfarenheter. Genom att samla och sprida kunskap kan vi inspirera andra att tänka nytt, utforska alternativa lösningar och bidra till framsteg inom det arbets- och miljömedicinska området.

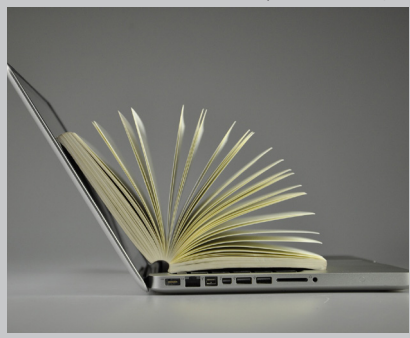
Information och kunskapsspridning är dessutom grundläggande för utbildning och lärande. Genom att dela kunskap kan vi ge andra möjligheten att lära sig mer inom om det arbets- och miljömedicinska fältet. På så sätt kan vi bidra till att skapa en bättre värld att både arbeta, leva och vistas i. Därför är det viktigt att vi hänger med i samhällets utveckling och de digitala framstegen.

Av den orsaken kommer Bulletin fortsättningsvis att ges ut med ett tryckt nummer per år. Det tryckta numret kommer kompletteras av ett digitalt nyhetsbrev 3-4 gånger per år.

Du som prenumererar på Bulletin kommer per automatik få det nya digitala nyhetsbrevet. Om du inte redan står uppsatt på prenumerationslistan, men önskar få det digitala nyhetsbrevet, så skicka ett mail till:

catharina.nygren@skane.se

Catharina Nygren
Redaktör
Arbets- och miljömedicin Syd

Höstens kurser

HÅLL UTKIK PÅ AMM SYDS HEMSIDA FÖR ANMÄLAN OCH YTTERLIGARE INFO

MEBA

Medicinska kontroller i Ergonomiskt Belastande Arbete (MEBA) är en undersökningsmetod för att på ett systematiskt sätt kunna genomföra medicinska kontroller vid ergonomisk belastning på nacke, armar och ländrygg. Metoden ger information om förekomst av besvär och diagnoser i en arbetsgrupp. Den ger också en omedelbar möjlighet att identifiera arbetstagare som behöver hjälp.

Datum: Teori: 20 september (digitalt), Praktik: 27 september (heldag i Lund)

Plats: Den praktiska delen genomförs i en möteslokal på Medicon Village i Lund.

Målgrupp: Företagssköterskor, företagsläkare och företagssjukgymnaster

Pris: 3900 kr exkl moms. Fika och lunch ingår.

HEL- OCH DELKROPPVIBRATIONER

Kursen omfattar riskerna med hel- och delkroppsvibrationer och hur dessa kan mätas och bedömas. Vi går igenom hälsoeffekter av vibrationer, systematisk kartläggning av hälsotillstånd hos exponerade och identifiering av riskgrupper, regelverk etc. Kursen uppfyller delar av C-delmålen 1, 2, 4, 6, 7, 10 och 11 i ST-utbildning för läkare i Arbetsmedicin och Arbets- och miljömedicin.

Datum: 4 och 18 oktober 2023

Plats: Digital utbildning.

Målgrupp: ST-läkare i Arbets- och miljömedicin och Arbetsmedicin samt läkare, ergonomer, yrkes- och miljöhygieniker, beteendevetare och sköterskor på arbets- och miljömedicinsk klinik.

Pris: 5900 kr exkl moms.

LUNG- OCH LUFTVÄGSSJUKDOMAR I ARBETSLIVET

Kursens syfte är att ge fördjupad kunskap om luftvägssjuklighet och yrkesmässig exponering i olika arbetsmiljöer. Vi går igenom arbetsorsakade lung- och luftvägssjukdomar, bl.a. luftvägsöverkänslighet och astma, KOL, och andra sjukdomar orsakade av vissa kemikalier och damm, som t.ex. mögel, asbest och kvarts, medicinsk studie- och yrkesvägledning, arbetsmiljöverkets föreskrifter om Medicinska kontroller i arbetslivet, etc.

Datum: 9 november 2023.

Plats: Digital utbildning.

Målgrupp: Läkare, sjuksköterskor och arbetsmiljöingenjörer inom företagshälsövård samt arbetsmiljöansvariga. Läkare och sjuksköterskor inom skolhälsovården. Läkare och sjuksköterskor inom primärvården.

Pris: 4000 kr exkl moms.

FÖREBYGG VIBRATIONSSKADOR

Kursen går igenom vad en vibrationsskada är, hur minskar man risken för skador, lagstiftning samt ges det tillfälle för frågor.

Datum: 30 november 2023.

Plats: Digital utbildning, 1, 5 tim.

Målgrupp: Arbetsgivare (chef, arbetsledare, HR-personal, arbetsmiljösamordnare, m.fl.). Skyddsombud och andra fackliga representanter.

Pris: Kostnadsfri.

NATIONELLA SPIROMETRIKÖRKORTET

Syftet med kursen är att kvalitetssäkra lungfunktionsmätningar, allt ifrån patientinformation till tolkning. Teori och praktik kommer att varvas under de två dagarna.

Datum: 15-16 november 2023.

Plats: Medicon Village i Lund.

Målgrupp: Företagssköterskor och företagsläkare.

Pris: Håll utlik på AMM Syds hemsida för aktuell prisuppgift.

ARBETE MED HANDHÅLLNA VIBRERANDE VERKTYG

Kursinnehåll: Medicinska, tekniska och ergonomiska aspekter av arbete med vibrerande verktyg. Vi går igenom vibrationsskador, medicinska kontroller, exponering för vibrationer, ergonomisk belastning gällande föreskrifter etc.

Datum: 7 december 2023.

Plats: Digital utbildning.

Målgrupp: Sjuksköterskor, läkare och ergonomer inom företagshälsövård. Anmäl gärna hela teamet!

Pris: 3400 kr exkl moms.

MILJÖMEDICIN UNDER 40 ÅR

FÖRBÄTTRINGAR OCH NYA UTMANINGAR

Bilden av miljöexponeringar har ändrats mycket under de 40 år Bulletin har getts ut. Många välkända miljöhälsorisker har minskat, medan nya har seglat upp. I vissa fall kommer gamla synder från tidigare årtionden nu i dagen.

När första Bulletinumret kom var det ännu möjligt att tanka blyad bensin, rökning var vanligt och halten av luftföroreningar var betydligt högre än nu. Blyhalten i blod hos barn idag har minskat med 85 % jämfört med 1983. Andelen vuxna som röker dagligen har halverats sedan slutet av 1980-talet. Utsläpp av kväveoxider och partiklar har halverats eller mer än halverats sedan början av 1990-talet. Dessa förbättringar är direkta resultat av lagstadgad reglering baserad på mätningar av dessa miljöfaktorer. Dock har förbättringarna inte kommit befolkningen till del på ett jämlikt sätt.

Enkätundersökningar av miljörelaterad hälsa visar att ojämlikheten ökar när det gäller hälsofaktorer som exponering för trafikbuller och luftföroreningar, men även för trångboddhet och inomhusmiljöproblem som fukt- och mögelskador, undermåligt underhåll samt tillgång till grönområden. Detta innebär att socioekonomisk status och födelseland idag i hög grad avgör våra individuella miljörelaterade hälsoförutsättningar. AMM Syd sammanställer regelbundet miljöhälsorapporter baserade på enkäter där miljörelaterade hälsofaktorer kartläggs bland invånarna i Södra sjukvårdsregionen.

Perfluorerade ämnen (PFAS) har på 2010-talet hittats i vattentäkter som blivit förorenade av brandsläcknings-skum från brandövningsplatser. PFAS är mycket persistenta både i miljön och i människokroppen, och har visats orsaka hälsopåverkan som bland annat sämre immunsvär vid vaccination och lägre födelsevikt hos nyfödda vars mammor exponerats för PFAS. Gränsvärden för PFAS i dricksvatten omarbetas inom EU och kommer sänkas betydligt från dagens nivå. Ansvarsfrågan kring förorening av vattentäkter med PFAS och därmed vilken part som ska finansiera sanering kvarstår dock. AMM driver flera forskningsprojekt i Ronneby kommun, där höga halter PFAS detekterats i dricksvattnet.

Permanenta tatueringar utgör en nygammal miljöexponering, 30 % av vuxna under 40 år i Sverige beräknas ha minst en tatuering. Tatueringsfärger innehåller ämnen som kan ge allvarliga hälsoeffekter, bland annat cancer. Ämnesgrupper som främst påträffas i färger är polycykliska aromatiska kolväten, aromatiska aminer och tungmetaller. Ny EU-lagstiftning kring tatueringsfärger har motiverat ett omtag i tillsynsarbetet genom ett projekt koordinerat av Miljösamverkan Skåne där AMM Syd deltar. Forskning pågår vid AMM för att

undersöka hälsoeffekter av permanenta tatueringar i en världsunik kohort.

Ett förändrat klimat har redan idag betydande konsekvenser, och effekterna förväntas bli alltmer påtagliga med tiden. Stigande havsnivåer, värre översvämningar och värmeböljor samt minskad vattentillgång under sommartid är några av samhällsutmaningarna. Människors hälsa påverkas negativt av klimatförändringar på många sätt, exempelvis värmeslag och påfrestningar under längre och varmare värmeböljor samt förlängd pollensäsong orsakad av längre växtsäsong. Gröna miljöer i tätortsmiljö kan dock motverka negativa klimateffekter och även ha positiv påverkan på människors hälsa genom att bland annat sänka temperaturen, minska risken för översvämningar, filtrera luftföroreningar och minska buller. AMM Syd har deltagit i skrivande av ett faktablad om klimatförändring och hälsa samt i forskningsprojekt kring växters upptag av miljöföroreningar.

Miljörelaterade hälsorisker är en fortsatt aktuell fråga. Nya kemikalier eller gamla kemikalier i ett nytt sammanhang kan ge nya risker. AMM Syd, tillsammans med medarbetare vid universitetet, är aktiva i arbetet med miljörelaterade hälsorisker inom forskning, patientmottagning och miljöövervakning.

Jörgen Olofsson
Miljöhygieniker
Arbets- och miljömedicin Syd
Region Skåne

Lina Hagvall
Miljöhygieniker
Arbets- och miljömedicin Syd
Region Skåne

KEMISKA BEKÄMPNINGSMEDEL FÖR VÄXTSKYDD BARA AV GODO?

Kemiska bekämpningsmedel som används för att skydda odlade växter mot angrepp av skilda slag kan orsaka skada hos människor. En miljon yrkesverksamma runt om i världen bedöms årligen drabbas av oavsiktliga akuta förgiftningar, varav 20 000 dödliga. I Sverige avled senast 1969 och 1977 tre personer, en ung lantarbetare och två florister, i akut förgiftning. Också vissa kroniska sjukdomar kan drabba exponerade yrkesgrupper i ökad omfattning. I en studie från AMM av medlemmar (1965–82) i en svensk fruktodlare- och trädgårdsmästareorganisation sågs en antydd överdödlighet i mentala sjukdomar och tumörer i magsäck, nervsystem och hud.

AMM Syd kan bistå i utredningar av misstänkt påverkan av bekämpningsmedel hos yrkesverksamma samt i miljöärenden inom området. Genom åren har vi sett fall av akuta besvär från luftvägar eller exponerad hud, utfört bedömningar av cancerfall och inte minst av Parkinsons sjukdom i relation till exponering. AMM Syd får regelbundet frågor om gravida kvinnors arbetsmiljö och risken för att fostret ska ta skada av de medel som hanteras.

AMM Syd har också engagerats i miljöärenden, t ex för bedömning av markens innehåll av bekämpningsmedel vid övergivna handelsträdgårdar, där bostadshus senare byggts. Andra ärenden har gällt droppar eller dimma av bekämpningsmedel som med vinden blåst in i trädgårdar hos grannfastigheter.

1970-talet var en tid då kemiska exponeringar alltmer uppmärksammades. Exempelvis ledde en olycka i en kemisk industri i Seveso, Italien, till utsläpp av giftiga dioxiner som TCDD. Det kom också rapporter om amerikanska Vietnamveteraners exponering för Agent Orange, ett avlövningsmedel, kontaminerat med TCDD, som användes av amerikansk militär i syftet att glesa vegetationen för att lättare upptäcka motståndaren. I Värmlandsskogarna spreds ett liknande medel, Hormoslyr, för att bekämpa lövsly och ogräs.

På BT Kemi (1965–78) i Tekomatorp, där AMM fram till idag bistått med expertis, tillverkade man bekämpningsmedel, främst klorerade fenoxisyror (bl a samma ämnen som ingick i Hormoslyr och Agent Orange). Eventuell förekomst av dioxiner i fabriken och i tillverkade preparat diskuterades intensivt. I prover från fabriken kunde professor Rappe (Umeå universitet) bestämma detta ämne, men varifrån det kom och om de anställda var exponerade var oklart. Senare, 1993–94, kunde blod från 5 före detta anställda och 5 referenter analyseras på förekomst av dioxiner. De före detta anställda hade ca 9 ggr högre halt av dioxin i blodet än referenterna ännu 16–21 år efter arbetets slut. Saneringen av det sista förorenade BT Kemi-området, det södra, har pågått till sommaren 2022 men avbröts, då den höga temperatur som avgiftningsprocessen kräver inte kunnat upprätthållas, varvid dioxinet TCDD uppges ha bildats.

KEMISKA BEKÄMPNINGSMEDEL FÖR VÄXTSKYDD BARA AV GODO?

1980 undersöktes 90 % av de före detta anställda vid BT Kemi med minst en dags anställning. Sextio procent av dessa rapporterade, att de under anställningstiden haft akuta besvär från hud och luftvägar samt huvudvärk och illamående. I register av de 270 före detta anställda undersöktes dödsorsaker som inträffat 1965–81. Något ökat antal av tumörer i magtarmkanalen konstaterades. Bland 22 000 män från 12 länder, inklusive de från BT Kemi, som arbetat med bland annat klorerade fenoxisyror, konstaterades, bland de som exponerats för dioxinet TCDD, en viss ökad risk för död i cancer och ischemisk hjärtsjukdom.

I de flesta tidigare studier av människor som exponerats för bekämpningsmedel saknas tillräcklig exponeringsinformation. Under de senaste ca 20 åren har vi på AMM i vår forskning dock kunnat fokusera på exponering för bekämpningsmedel, både av den ”äldre typen” av svårnedbrytbara och den ”nyare typen” av nedbrytbara sorter, hos såväl yrkesarbetande som allmänbefolkning i Sverige och andra länder. AMM i Lund är långt framme internationellt med att analysera exponeringsbiomarkörer av bekämpningsmedel. Analyserna har varit möjliga att utföra tack vare vårt framstående laboratorium med kunniga kemister och biomedicinska analytiker samt tillgång till alltmer avancerade instrument som masspektrometrar, och en betydande metodutveckling har kunnat genomföras. Bland yrkesarbetande har vi undersökt urinens halt av ett växtförkortningsmedel bland anställda som

arbetar i växthus för prydnadsväxter. Bland odlare av slanggurka i växthus och bland äppelodlare undersökte vi halterna av olika medel mot mögelsvamp. Förståelsen av exponeringsförhållandena har påtagligt ökat genom dessa mätningar.

Forskare vid AMM har också i grupper av den svenska allmänbefolkningen undersökt urinhalter av flera olika bekämpningsmedel som använts här eller i andra länder, från vilka vi importerar frukt och grönt. Man fann förekomst av alla bekämpningsmedel som tidigare undersökts, i några fall hos alla individer och i några fall i relativt höga halter. Mätningar i urin eller blod från människor i Latinamerika och Afrika visade att halterna av flera exponeringsbiomarkörer dock är mycket högre än hos merparten av oss i Sverige.

Klimatförändringarna kommer för Sveriges del att innebära en anpassning i odlingsprocesser av frukt och grönt. Detta kan medföra ökad risk för användning av högre doser och nya effektiva bekämpningsmedel. Att Sverige då har en beredskap att kunna övervaka exponeringen av yrkesarbetande och allmänbefolkning är nödvändigt. AMM Syds laboratorium är väl rustat för en sådan utveckling.

Margareta Littorin

F d överläkare

Avdelningen för Arbets och -miljömedicin

Lunds universitet

VÄXTLIGHETENS ROLL SOM LUFTRENARE

Hur mitt intresse väcktes

Jag var ung och entusiastisk doktorand på institutionen för miljökemist på Umeå universitet på 90-talet. Man ville göra något banbrytande som ingen annan gjort eller upptäckt tidigare. Jag blev inspirerad av en studie från USA som undersökte växtlighetens förmåga att ta bort PAH från luften. PAH är luftföroreningar som bildas vid ofullständig förbränning av organiska material, exempelvis fossila bränslen och biomassa samt skogsbränder. I tätorter är trafiken den dominerande källan. Genom att mäta PAH-halterna i olika växtarter i området, och uppskatta den totala bladytan, beräknade de att cirka 4 % av den totala mängden PAH som släpptes ut i området togs upp i växtligheten. I en annan studie utvecklade de en massbalansmodell för att ytterligare uppskatta växtlighetens roll att rena luften från PAH. Denna studie visade att upp till 40 % av de PAH som släppts ut från källor i det undersökta området kunde avlägsnas av växtligheten. Detta var en betydlig andel och om det visade sig att detta stämde skulle växtligheten verkligen kunna fungera som storskaliga luftrenare.

Sverige är ett land som till stora delar är täckt av skog. Tänk om luften i bebyggelse inbäddad i grönska, barr eller lövträd, skulle vara renare jämfört med bebyggelse

som ligger mer öppet? Vad är växtlighetens filtereffekt av olika luftföroreningar? Hur mycket renare blir det? Detta ville jag undersöka. Det skulle ju kunna bli banbrytande för hur man bör bygga och utforma bebyggelse och bostadsområden, tänkte jag.

Miljöföroreningar som jag arbetade med då var miljögifter som PCB och DDT. Vi testade hypotesen genom att mäta lufthalter av PCB och DDT på ett 100 m högt torn på olika höjder ovanför och inom en granskog. Våra resultat visade att det enorma området av växtlighet som finns i det norra barrskogsbältets ekosystem fungerar som en effektiv fälla för luftburet PCB och DDT och att skogen fungerar som en storskalig reservoar för ett stort antal miljöföroreningar. Vi visade även att halterna av PCB och DDT i luften minskade med höjden i och ovanför skogen och att det var 2–4 gånger renare på marknivå än ovanför. Lyckan var fullständig, trodde jag, och jag försökte publicera studien i den väl ansedda tidskriften Nature. Jag lyckades emellertid aldrig publicera resultaten och detta förargar mig ännu idag. Jag har inte gett upp tanken om att visa växtlighetens möjligheter att kunna fungera som storskaliga luftrenare.

Hur forskningen utvecklats

Jag har nyligen varit med i ett projekt tillsammans med Göteborgs universitet och Botaniska trädgården i Göteborg som handlat just om växtlighetens betydelse för att kunna rena luften från PAH och partiklar. Bakgrunden till projektet är den pågående urbaniseringen och tillhörande krav på förtätning av städer. Det har förts en intensifierad diskussion om trädens roll i stadsbebyggelse och de ekosystemtjänster som de bidrar med, inklusive avlägsnande av luftföroreningar.

Luftföroreningar i större städer är en viktig orsak till ohälsa. Man har exempelvis funnit samband mellan luftföroreningar och cancer. Det är troligt att vissa typer av organiska ämnen som PAH och sotpartiklar är av stor betydelse för hälsoeffekterna.

I en studie på Botaniska trädgården i Göteborg jämförde vi hur effektivt 11 olika trädslag, såväl barr som lövträd, kan ta upp och ackumulera PAH och

partiklar. Studien visade att förmågan att fungera som storskaliga luftrenare skilde sig starkt mellan olika trädslag. Sammanfattningsvis var barrträd bättre än lövträd och allra bäst var lärkräd.

Vi tror att våra resultat kommer vara betydelsefulla vid stadsplanering, t.ex. av nya bostadsområden och för att minska påverkan från tungt trafikerade vägar som passerar genom tätorter. Vad är då min egen reflektion nu så här 30 år senare med de drömmar jag hade som ung doktorand om att komma på något banbrytande? Hur stor trädens filtereffekt är har jag inte fått vara med om att bevisa, men jag känner mig ändå nöjd med att jag har fått vara med om att visa betydelsen av att parker och inbäddad grönska i stadsmiljö kan vara viktig för stadsbornas välmående och hälsa.

Bo Strandberg

Sjukhuskemist, docent
Arbets- och miljömedicin Syd
Region Skåne

SJUKSKÖTERSKANS ROLL GENOM ÅREN

Företagsköterskeutbildningen som gavs av Yrkes- och miljömedicin på uppdrag från Arbetslivsinstitutet var min första kontakt med kliniken. Tyvärr finns inte denna utmärkta utbildning kvar i Lund, vilket min kursledare oroade sig för redan i Bulletin Nr 1/2006. När jag anställdes 2006 innehöll arbetet patientmottagning, utbildning och mycket forskning ute i fält.

Kliniskt arbete nu och då

Genom åren har vissa kliniska undersökningar tagits bort och andra har tillkommit, men Spirometri och PEF-mätare finns kvar. Vid luftvägsutredningar kommer vi snart att införa digital PEF mätning som underlättar för patienterna samt ett nytt instrument (FOT) som undersöker de små luftvägarna. Nu jobbar vi mer standardiserat med våra utredningar. Sedan 2013 har vi en särskild mottagning då vi sjuksköterskor med olika instrument undersöker om patienter som arbetar med vibrerande verktyg har nervskador. Sedan 2018 besvarar vi också frågor från allmänheten i vår Fråga oss-funktion. När frågorna är kluriga är det skönt med ett kunnigt team.

Utbildningar nu och då

Spirometridagar var en populär utbildning som vi erbjöd företagshälsovården. Den har bytt namn till *Lungsjukdomar i arbetslivet* och är numera digital. På grund av pandemin digitaliserades kursen *Vibrationer i arbetslivet teori och praktik för företagshälsovården*. I samband med detta filmade vi hur

nervfunktionsundersökningarna går till. Filmerna finns nu tillgängliga på webbplatsen *FHVmetodik*. Nyttillkommet är den digitala utbildningen *Förebygg vibrationsskador* som riktar sig till arbetsgivare.

Fältarbete nu och då

Fältarbetet görs främst ute på företaget med vår utrustning. Vi får därför inte glömma packa något när vi skall provta före och efter exponering. Vi har undersökt personer som arbetar med bland annat härdplaster, betpollen, trädamm, trikloraminer och bekämpningsmedel. I samarbete med Lunds Tekniska Högskola har vi i en exponeringskammare undersökt hur till exempel frisörkemikalier, svetsrök, diesel och inomhusmiljö påverkar hälsan. Blybarn är en studie där vi sedan 1978 undersöker blyexponering hos 7–11 åringar i Landskrona. Studien visar på minskande blodblyhalt hos barnen, främst när blyfri bensinen infördes. Vid undersökning av påverkan från omgivningsmiljöer hos trångbodda familjer där man funnit mögel och kackerlackor har vi gjort spirometri före och efter sanering av lägenheten. Fältarbete innebär ofta långa dagar, teamarbete, lösningsfokuserat tänk, livligt kroppsspråk och många goa skratt.

Else Åkerberg Krook

Leg. sjuksköterska med specialistkunskap inom arbets- och miljömedicin
Arbets- och miljömedicin Syd
Region Skåne

Detta är YMDA

Yrkes- och miljödermatologiska avdelningen i Malmö utreder hudsjukdomar som misstänks ha med arbetet att göra, men även sådana som misstänks orsakade av fritidsaktiviteter och faktorer utanför arbetsmiljön. Remiss behövs för utredning och kan skrivas av läkare, företagssköterska, skyddsombud, tandläkare, försäkringskassa eller arbetsförmedling.

Telefon: 040-33 78 57, 040-33 78 72, 040-33 78 52
Mån-Tis & Tor-Fre kl 10:00 – 12:00, Ons kl 13:00 – 15:00

Fler kontaktuppgifter hittar du på
<https://sodrasjukvardsregionen.se/yrkes-och-miljodermatologi/startside/>

Behöver DU hjälp från AMM Syd?

Så här når du oss:

Mottagning: 046-17 31 85

Lab: 046-17 31 95

Eller maila till:

amm@skane.se ammlab@skane.se

AMM Syd mottagning:

Detaljerad information om remittering och krav på remisser finns på hemsidan.

Vi har en Fråga oss-funktion för arbets- och miljömedicinska frågor från Blekinge, Kronoberg, Skåne och södra Halland. Sköterskor, yrkeshygieniker, miljöhygieniker eller läkare svarar på frågor alternativt hänvisar till den aktör som är mest lämpad att bistå med hjälp.

Se vår hemsida för mer info och telefontider till Mottagning, Lab och Fråga oss:

<https://sodrasjukvardsregionen.se/amm/>

Intresserad av fördjupning?

Tyckte du att någon av artiklarna i tidningen var extra intressant? Ta i så fall kontakt med oss på följande e-post amm@skane.se och be om att få komma i kontakt med skribenten.

På AMM Syds och YMDAs hemsidor hittar du alltid den senaste informationen.

AMM Syd:s hemsida

<http://sodrasjukvardsregionen.se/amm/>

YMDAS hemsida

<https://sodrasjukvardsregionen.se/yrkes-och-miljodermatologi/>

Tidigare utgåvor av Bulletin

<http://sodrasjukvardsregionen.se/amm/bulletin/>

Organisatorisk och social arbetsmiljö ständigt relevant

Forskningen om hur vår hälsa kan påverkas av den organisatoriska och sociala arbetsmiljön (OSA) tog fart i början av 1980-talet. Inledningsvis hade forskningen ett fokus på arbetsrelaterad stress och hjärt- och kärlsjukdomar, men efterhand ökade också intresset för effekterna på den psykiska hälsan. Idag finns etablerade samband mellan OSA och symtom på psykisk ohälsa, hjärt- och kärlsjukdomar och smärttillstånd. Detta är allvarliga problem som medför stora kostnader för individ och samhälle.

De modeller som forskningen använt sig av för att beskriva och mäta olika typer av riskfaktorer inom OSA-området är främst "krav-kontroll-stöd"-modellen, "ansträngning-belöning"-modellen och "krav-resurs"-modellen. Mycket av dagens praktiska arbetsmiljöarbete och lagstiftning bygger på dessa modeller. Även om modellerna har sina brister så tycks de fortfarande belysa viktiga aspekter av vår arbetsmiljö.

Idag utgör risker i OSA ett av de största arbetsmiljöproblemen, trots att kunskap och lagstiftning på området både utvecklats och spridits. Det finns sannolikt flera bidragande orsaker till detta. En är svårigheten att tillämpa kunskaperna eftersom många av riskerna är subjektiva till sin natur och därmed svåra att värdera och mäta. Vad som är en hög arbetsbelastning kan variera mellan både individer och arbetsplatser, och inte sällan kan till exempel chef och anställd ha vitt skilda uppfattningar om problemets art. En annan orsak är arbetslivets ständiga förändring. Exempelvis har flexibla arbetsvillkor och hemarbete bidragit till möjligheter för en bättre balans mellan arbete och privatliv, samtidigt som det medfört nya utmaningar och risker i form av gränslöst arbete,

isolering och ledarskap på distans.

Det kan konstateras att OSA-området även framöver kommer vara relevant och utmana både forskning och praktik. Den teknologiska utvecklingen kommer också ställa högre krav på tvärvetenskapliga perspektiv inom området. För att klara utmaningarna i framtiden behövs relevanta modeller som kan beskriva riskerna för forskare, praktiker och allmänhet. Utöver detta behövs färdigheter i att tillämpa kunskaperna, och identifiera och förstå de nya risker som uppkommer i takt med att arbetslivet förändras. Här har både de arbets- och miljömedicinska klinikerna och forskarsamhället en viktig roll att spela.

Anders Söderberg

Leg . psykolog
Arbets- och miljömedicin Syd
Region Skåne

Carita Håkansson

Docent, Leg arbetsterapeut
Avdelningen för arbets- och miljömedicin
Lunds universitet

Roger Persson

Docent
Avdelningen för arbets- och organisationspsykologi,
Institutionen för Psykologi
Lunds universitet

Bulletin informerar om den arbets- och miljömedicinska samt yrkes- och miljödermatologiska verksamheten vid Medicinsk Service, Skånes Universitetssjukhus och Lunds Universitet.

Adress

Medicinsk Service,
Arbets- och miljömedicin Syd,
Medicon Village,
223 81 Lund
Tel 046-173185

amm@skane.se

<http://sodrasjukvardsregionen.se/amm/>

Elektronisk utgåva

<http://sodrasjukvardsregionen.se/amm/bulletin/>

Ansvärgivare

Linda Nilsson
linda.lm.nilsson@skane.se

Redaktör

Catharina Nygren
catharina.nygren@skane.se

Jenny Gremark Simonsen

jenny.gremark-simonsen@skane.se

Prenumeration och adressändring

Catharina Nygren
catharina.nygren@skane.se

Tryck

Media-Tryck, Lunds Universitet

ISSN

2000-3633

Artiklar publicerade i Bulletin får reproduceras mot uppgivande av källa.

